

«Слущкая раённая цэнтральная бібліятэка»
Адзел абслугоўвання і інфармацыі чытачоў



**Алена Кіш –
самабытная
мастачка Слущчыны**

«Слуцкая раённая цэнтральная бібліятэка»
Адзел абслугоўвання і інфармацыі чытачоў

***Алена Кіш –
самабытная мастачка
Случчыны***

*(да 125 – годдзя з дня нараджэння Алены
Андрэеўны Кіш, майстра дэкаратыўна-прыкладнога
мастацтва)*

Інфармацыйна-бібліяграфічнае выданне

Слуцк, 2021



“Інсітнае (наіўнае) мастацтва – гэта творчасць у галіне выяўленчага мастацтва, якая характарызуецца наіўна-рэалістычным адлюстраваннем рэчаіснасці з выкарыстаннем вобразных сродкаў, адметных ад акадэмічных. Яго мастацкі вобраз складаны, часцей незвычайны, і вылучаецца прастадушным абаяннем, шчырасцю, непасрэднасцю, своеасаблівай дзіцячасцю ў інтэрпрэтацыі натуры”. Тэрмін “інсітнае мастацтва” ўведзены ў 1966 годзе славацкім мастацтвазнаўцам Ш. Ткачом. Творчасць мастакоў-інсітнікаў (іншыя назвы – “сучасны прымітывізм”, “мастакі нядзелі”, “мастакі святога сэрца”) мае характар захаплення, выражаецца інстыктыўна, непасрэдна самабытна, чым адрозніваецца ад самадзейнага мастацтва мастакоў-аматараў, арыентаваных на спасціжэнне прафесійнай мовы выяўленчага мастацтва. Творы мастакоў-інсітнікаў нагадваюць малюнкi дзяцей: такія ж пранізлівыя, без адценняў і паўтонаў, часта такое ж парушэнне прапорцый і перспектывы – і вельмі наіўны змест.

Сярод мастакоў беларускага наіву Алена Кіш была першай, хто шчодро насыціў нацыянальнае мастацтва міфалагічна-казачным святлом. Нарадзілася Алена Андрэеўна Кіш (1889 ці 1896 – 1949) у Слуцкім павеце Мінскай губерні у мястэчку Раманава (сённяшняя назва – Леніна) у мнагадзетнай сям’і. Бацка яе быў цесляром і

вырабляў мэблю, часам размалёўваў яе. Асаблівым дарам Алена вылучалася ўжо ў дзяцінстве. У сталыя гады яна, як і Язэп Драздовіч, хадзіла па вёсках і прапаноўвала сялянам намаляваць дыван на заказ. Яе не абмінулі суровыя выпрабаванні часу: былі і беднасць, і барацьба за кавалак хлеба, і неўладкаванасць асабістага жыцця. Яна ніколі не была замужам, не мела дзяцей і свайго абжытага кута, шмат вандравала, набыла рэпутацыю дзівачкі і памерла пры трагічных акалічнасцях. Гэтая таленавітая жанчына амаль без біяграфіі, якая б узвысіла яе творчасць і сфарміравала арэол вялікасці вакол яе імя, аднак прозвішча яе, хоць і запознена, увайшло ў энцыклапедыю чалавечай памяці. Яна стварала свае дываны ў самы цяжкі для нашай дзяржавы час – у 1930 – 1940-я гады. Плённа развівалася ткацтва, вышыўка, роспіс, саломалляценне. Людзі, якія перажылі шмат нягод за час вайны, з натхненнем імкнуліся выявіць свае таленты ў песні, танцы, дэкаратыўным і выяўленчым мастацтве. Росквіт мастацтва маляваных дываноў у даваенны і першы пасляваенны час тлумачыцца тым, што інтэнсіўная перабудова вёскі і паляпшэнне інтэр’еру сялянскага жылля патрабавалі новых відаў яго дэкаратыўнага аздаблення. У той час набіўныя і маляваныя дываны былі амаль у кожнай сялянскай хаце. Яркія, сакавітыя, блізкія да народнага разумення прыгажосці, яны стваралі ў інтэр’еры мажорны

настрой. Маляваныя дываны – гэта адзін з цудоўных прыкладаў у гісторыя культуры, калі мастацтва было запатрабавана і мела практычнае прымяненне. Яны ствараліся народнымі мастакамі як падарунак і як сямейны аб’ярг, дзе быццам замоўленая белая птушка пераносіла цяжкае сялянскае жыццё ў чароўную казку з прыгожым і гераічным змастам.

Сёння цяжка дакладна вызначыць, дзе Алена Кіш навучылася маляваць. Магчыма, пэўныя навыкі яна засвоіла ад свайго майстравога бацькі альбо проста праз назіранне за працай вандроўнага мастака. Доктар мастацтвазнаўства прафесар Р. Ф. Шаура, раздумваючы пра вытокі фарміравання таленту выдатнай народнай мастачкі, піша, што асноўнай крыніцай яе творчага натхнення з’яўлялася традыцыйная мастацкая культура. Менавіта ў гэты перыяд вёска яшчэ была цесна звязана з натуральным вядзеннем гаспадаркі. У сялянскіх хатах стаялі кросны, на якіх ткаліся посцілкі, ручнікі, абрусы. Вельмі распаўсюджана была вышыўка. І ўсё гэта ўплывала на фарміраванне мастацкага густу і эстэтычнай культуры Алены Кіш, выхоўвала ў яе асабістыя якасці творцы.

На пачатку ХХ стагоддзя ішло сцвярджанне сацыялістычнага, калектыўнага, грамадскага. Алена Кіш процістаяла гэтаму сваёй асаблівасцю,

незалежнасцю, сваёй свабодай і асабістым бачаннем свету. Мастачка заглядвала сваімі карцінамі ў чалавечую душу, вяртала чалавеку поўнае пачуццё жыцця, прывівала новы тып самаўсведамлення – любоў і павагу да Асобы! Свет вобразаў Алены Кіш – гэта свет яе ўласнай душы, адзінокай, безабароннай, што сумуе і гарача верыць у абавязковую сустрэчу з каханым. Работы А. Кіш адрозніваюцца ад канона, які дамінаваў у гэтую эпоху. Яе дываны – пратэст супраць шэрага будзённага жыцця, супраць жабрацкага быту абяздоленай беларускай вёскі. Багатая фантазія мастачкі нараджала сюжэты рамантычныя, узнёслыя, светлыя, з казачна-экзатычнымі матывамі. Вось карціна “Дзева на водах”.



Карціна-мроя. Усё возера заткана лілеямі, лебедзі як знак шчасця, маладая жанчына ідзе па

вадзе, над ёю ў чароце спяваюць птушкі. Рытмічныя паўторы карціны нагадваюць мелодыку народных песень, якія так любіла спяваць майстрыха. За мех бульбы (столькі каштавала праца) яна стварала маляўнічую казачную ідылію, напоўненую сюжэтамі як на біблейскія тэмы (“У райскім садзе”, 1930-1940-я), так і ўспамінамі пра сваё першае каханне (“Ліст да каханага”, 1930-1940-я).



Работы Алены Кіш выдатна ілюструюць народнае ўяўленне пра райскую ідылію. На яе дыванах, маляваных на неафарбаваным, шэрым, натуральным фоне дамаатканага палатна, мы бачым драпежнікаў з добрымі вачыма, чароўных птушак, якія служаць чалавеку і аберагаюць яго ад дрэннага.



І сапраўды, чалавеку хочацца адчуць гэтую райскую ідылію на зямлі. Алена Кіш гэты рай выдумала сама і стварыла ў сваёй творчасці. На яе карцінах нябесны рай сышоў на беларускую зямлю. У цёмнай хаце нараджалася вялікае мастацтва. Гэта быў рай, у якім няма разрухі, голаду... Фантазія мастачкі спалучала ў адзіны свет роднае, з маленства блізкае з дзівосным, казачна-фантастычным. “Рай” – так назвала мастачка адзін з найбольш любімых сваіх сюжэтаў...

Пасля вайны А. Кіш перабралася да сваёй малодшай сястры ў веску Грозава Капыльскага раёна Мінскай вобласці. Там яна і загінула. Сціплыя звесткі пра жыццё Алены Кіш, тайна яе навучання і смерці разам з дзівоснымі карцінамі райскага жыцця на яе дыванах сфарміравалі атмасферу таемнасці вакол яе асобы.

У.С. Басалыга ў артыкуле “Не пагарджаць святым сваім мінулым” піша: “Загінула жанчына, якая не ведала, што ў яе душы жыве вялікі мастак. Не ведалі гэта і навакольныя людзі...”.

Работы Алены Кіш шырокая публіка ўпершыню пабачыла ў 1978 годзе на Рэспубліканскай выставе ў Палацы мастацтваў у Мінску. Серыя маляваных дываноў мастачкі са Случчыны была сапраўднай аздобай выставы. Сёння ў фондах Гісторыка-культурнага музея-запаведніка “Заслаўе” зберагаецца самая вялікая калекцыя распісных дываноў (каля 180), сярод якіх выдзяляецца калекцыя Алены Кіш. “Творчая спадчына мастачкі – арыгінальная, самабытная, непаўторная з’ява ў нашай культуры, якая яшчэ чакае належнага асэнсавання”, – піша доктар мастацтвазнаўства прафесар Яўген Сахута.

Алену Кіш з поўным правам можна аднесці да нацыянальнай эліты. Яе творы – гэта залаты фонд нацыянальнай культуры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алена Кіш : (1896(?) - 1949) // Баразна, М. Р. Вяўёнчае мастацтва Беларусі ХХ стагоддзя / М. Р. Баразна. – Мінск, 2017. – С. 66–67.
2. Басальга, В. С. Киш Елена Андреевна (1896, д. Ленино, Слуцкого района – 1949), белорусский мастер декоративно-прикладного искусства / В. С. Басальга // Регионы Беларуси: энциклопедия. В 7 т. Т. 5. Минская область. В 3 кн. Кн. 2. З-Н / редкол.: В. В. Андриевич (гл. ред.) [и др.]. – Мінск, 2017. – С. 79–80.
3. Малаш Ю. Л. Патаемнае наіўных мастакоў Беларусі – Сокровенное наивных художников Беларуси / Ю. Малаш. – Мінск: Литература и Искусство, 2007. – 80с.
4. Нарысы гісторыі культуры Беларусі. У 4 т. Т. 4. Культура ХХ – пачатку ХХІ ст. [Тэкст] / А. І. Лакотка, А.С. Шамрук, Т. В. Габрусь і інш.; рэдкал. тома: А. І. Лакотка і інш. – Мінск : Беларуская навука, 2017. – 807с.
5. Русаковіч, Н. В. Песня аб райскім жыцці. Маляваныя дываны Алены Кіш / Н. Русаковіч ; пер. на англ. А. В. Валасач ; фота С. М. Плыткевіча. – Мінск : Беларусь, 2016. – 71с.

6. Ціткоўскі, І. А. Кіш Алена Андрэеўна / Ігар Ціткоўскі // Мастацтва Случчыны: гісторыя, іменны, творы / Ігар Ціткоўскі. – Мінск, 2019. – С. 199–200.

Алена Кіш – самабытная мастачка Случчыны:
інфармацыйна – бібліяграфічнае выданне

| | |
|--------------------|-----------------------------------|
| Складальнік: | Самусевіч С.М. |
| Рэдактар: | Гурыновіч Л.В. |
| Камп'ютарны набор: | Самусевіч С.М. Кастюкевіч Г.А. |

223610 г. Слуцк, вул. Капыльская, 2а
Дзяржаўная ўстанова “Слуцкая раённая цэнтральная
бібліятэка”
Тел. 2-29-67
e-mail: biblio_slutsk@mail.ru

